

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/archiwum/215682,18-marca-1965-roku-Jacek-Kuron-i-Karol-Modzelewski-opublikowali-list-otwarty-do-.html>
26.02.2026, 19:04

18 marca 1965 roku Jacek Kuron i Karol Modzelewski opublikowali list otwarty do członków PZPR

List otwarty stał się jednym z pierwszych dokumentów opozycji antykomunistycznej w PRL i był pierwszą próbą stworzenia w bloku sowieckim lewicowej opozycji demokratycznej. Ponadto okazał również krytycznym dokumentem wobec polityki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej i całego systemu komunistycznego w Polsce. Jacek Kuron i Karol Modzelewski wskazywali w nim, że władza znajduje się w rękach partyjnej elity, a nie klasy robotniczej. Zaproponowali demokratyczny ustrój socjalistyczny, oparty na realnym wpływie robotników na decyzje polityczne i gospodarcze. Jednak ich postulaty, m.in. dotyczące wprowadzenia wielopartyjności, wolności politycznej oraz zniesienia cenzury spotkały się ze stanowczym sprzeciwem władz komunistycznych. W rezultacie obaj zostali aresztowani i skazani.

[Jacek Kuron](#) [Karol Modzelewski](#) [List otwarty](#)

18.03.2025

Krytyka Gomułki

Po objęciu władzy w 1956 r. Władysław Gomułka obiecywał demokratyzację i większą swobodę społeczną, jednak szybko porzucił te idee, umacniając autorytarne rządy. Nie inaczej było z gospodarką. Początkowo również gwarantował poprawę warunków życia, jednakże brak zgody na znaczące reformy gospodarcze oraz brak innowacji spowodowały, że system centralnie planowany cały czas obowiązywał. W efekcie już na początku lat 60. narastało niezadowolenie społeczne i postępował kryzys gospodarczy. Robotnicy byli coraz bardziej sfrustrowani pogarszającymi się warunkami życia i brakiem realnego wpływu na decyzje polityczne. Do tego doszła cenzura i represje wobec opozycji oraz konflikty wewnątrz partii PZPR – walka o wpływy i eliminowanie krytyków. Choć Gomułka unikał najbardziej brutalnych represji z czasów stalinowskich, jego rządy coraz bardziej krytykowano i domagano się przeprowadzenia natychmiastowych zmian.

Młodzi buntownicy

Jacek Kuron i Karol Modzelewski, należący do młodego pokolenia intelektualistów, uznali, że konieczna jest radykalna zmiana obecnego systemu. Oboje działali w środowiskach akademickich, szczególnie wśród studentów Uniwersytetu Warszawskiego. Byli związani z Klubem Poszukiwaczy Sprzeczności, który zrzeszał młodych intelektualistów o lewicowych poglądach, szukających prawdziwie demokratycznej wersji socjalizmu. Jak przyznał sam organizator Klubu Adam Michnik, język debat był krytyczny wobec rzeczywistości, ale odwoływał się do „systemu wartości rewolucyjnej lewicy”. To wystarczyło, aby w 1963 r. podczas XIII Plenum KC PZPR Klub został skrytykowany przez Gomułkę, a następnie rozwiązany przez władze komunistyczne. Decyzja ta spotkała się ze sprzeciwem członków Klubu i przyniosła efekt odwrotny od zamierzonego, ponieważ niepokorni studenci kontynuowali „nielegalne” spotkania.

Jacek Kuroń i Karol Modzelewski uważali, że system komunistyczny wymaga gruntownej przebudowy, w tym rzeczywistego oddania władzy klasie robotniczej. List otwarty, napisany przez nich i ogłoszony 18 marca 1965 r., poddał ostrej krytyce linię polityczną PZPR, zarzucając jej odejście od ideałów socjalizmu po przemianach Października 1956. Postawili tezę, że władza w państwie znajduje się w rękach centralnej biurokracji politycznej, która zawłaszczyła środki produkcji, aparat państwowy i partyjny oraz wszelkie mechanizmy kontroli i obrony interesów klasy robotniczej. Warto podkreślić, że ich krytyka była prowadzona z pozycji marksistowskich. Autorzy listu nie dążyli do obalenia socjalizmu, lecz do jego reformy w duchu demokracji robotniczej. Ich postulaty, oparte na analizie marksistowskiej, miały na celu stworzenie bardziej sprawiedliwego systemu. W jednym z fragmentów listu podkreślali, np. dramatyczny brak wpływu klasy robotniczej na rzeczywistość, pisząc, że *de facto* nie ma ona wpływu dosłownie na nic:

Klasa robotnicza nie ma żadnego wpływu na rozmiary produktu dodatkowego [czyli nadwyżki wartości wytwarzanej przez robotników], jego podział i wykorzystanie, gdyż jak już widzieliśmy, jest pozbawiona wpływu na decyzje władzy dysponującej środkami produkcji i samym produktem. Nie ona wyznacza rozmiary płacy roboczej – zostają jej one narzucone, podobnie jak normy. Robotnicy nie mają prawa i możliwości samoobrony ekonomicznej, gdyż jak widzieliśmy są pozbawieni organizacji, zaś skuteczna akcja strajkowa musi być zorganizowana. Wszelka organizacja (porozumienie robotników) mająca na celu walkę o płace jest nielegalna i jako taka ścigana przez aparat przemocy – policję, prokuraturę, sądy. Produkt dodatkowy jest zatem odbierany klasie robotniczej i wykorzystywany poza zasięgiem jej wpływów i możliwości kontroli.

Zarówno Kuroń, jak i Modzelewski podkreślali, aby ich poglądów nie uznawać za antysocjalistyczne. Pomimo tego władze PZPR stwierdziły inaczej i dokonały aresztowania oraz postawienia ich przed sądem. W wyniku wytoczonego im później procesu Kuronia skazano na trzy lata więzienia, a Modzelewskiego na trzy i pół roku pozbawienia wolności. Jednak warunkowo zwolniono ich już w 1967 r.

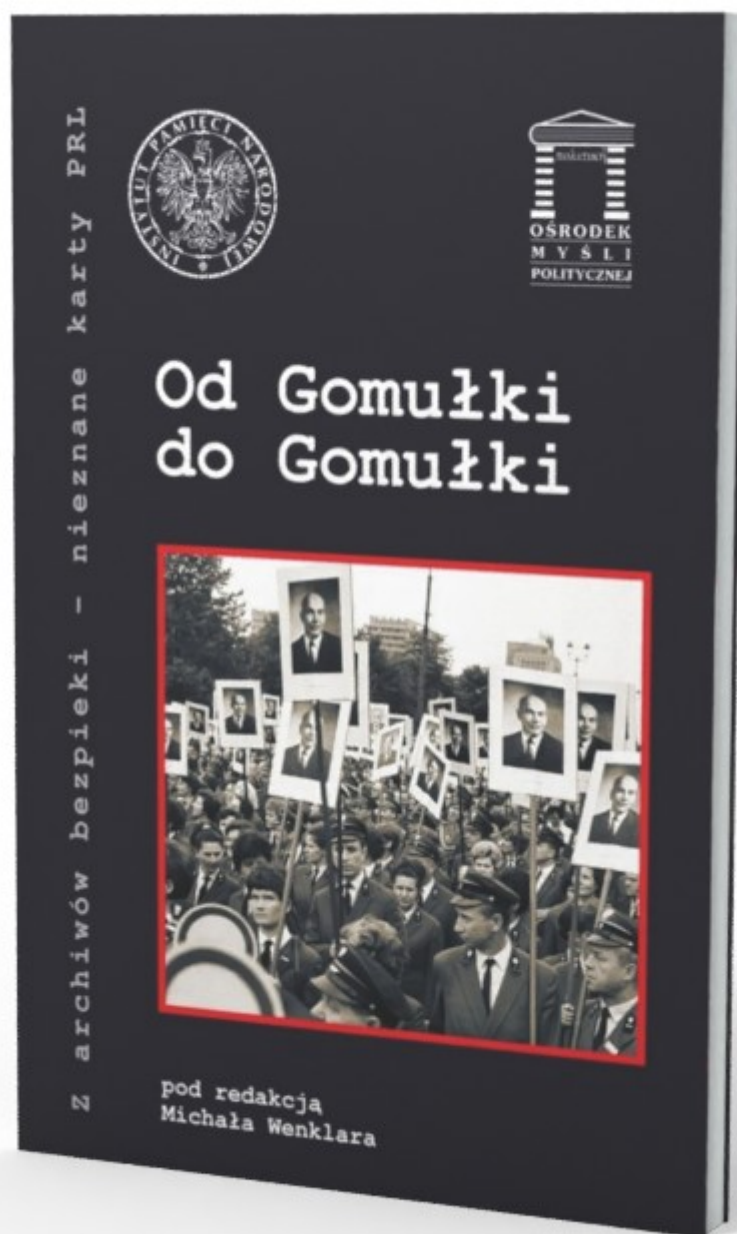
List, który stał się symbolem

List otwarty stał się jednym z pierwszych dokumentów opozycji antykomunistycznej w PRL. Pomimo krytyki ze strony władzy został przemycony na Zachód i w 1966 r. opublikowany przez paryską „Kulturę”. Dość szybko stał się też symbolem buntu intelektualistów wobec komunistycznej władzy. Co więcej pierwszą próbą zbudowania lewicowej opozycji demokratycznej w bloku wschodnim oraz zapowiedzią późniejszych ruchów opozycyjnych. Warto podkreślić, że autorzy listu nie byli zwolennikami kapitalizmu, lecz marksistami domagającymi się reformy socjalizmu w duchu demokracji robotniczej. Chociaż niektóre ich postulaty, jak np. te dotyczące wielopartyjności, wolności politycznej i zniesienia cenzury były w tamtym czasie radykalnym żądaniem, to stały się inspiracją dla późniejszych działań podejmowanych przez Komitet Obrony Robotników (KOR) oraz „Solidarność”.

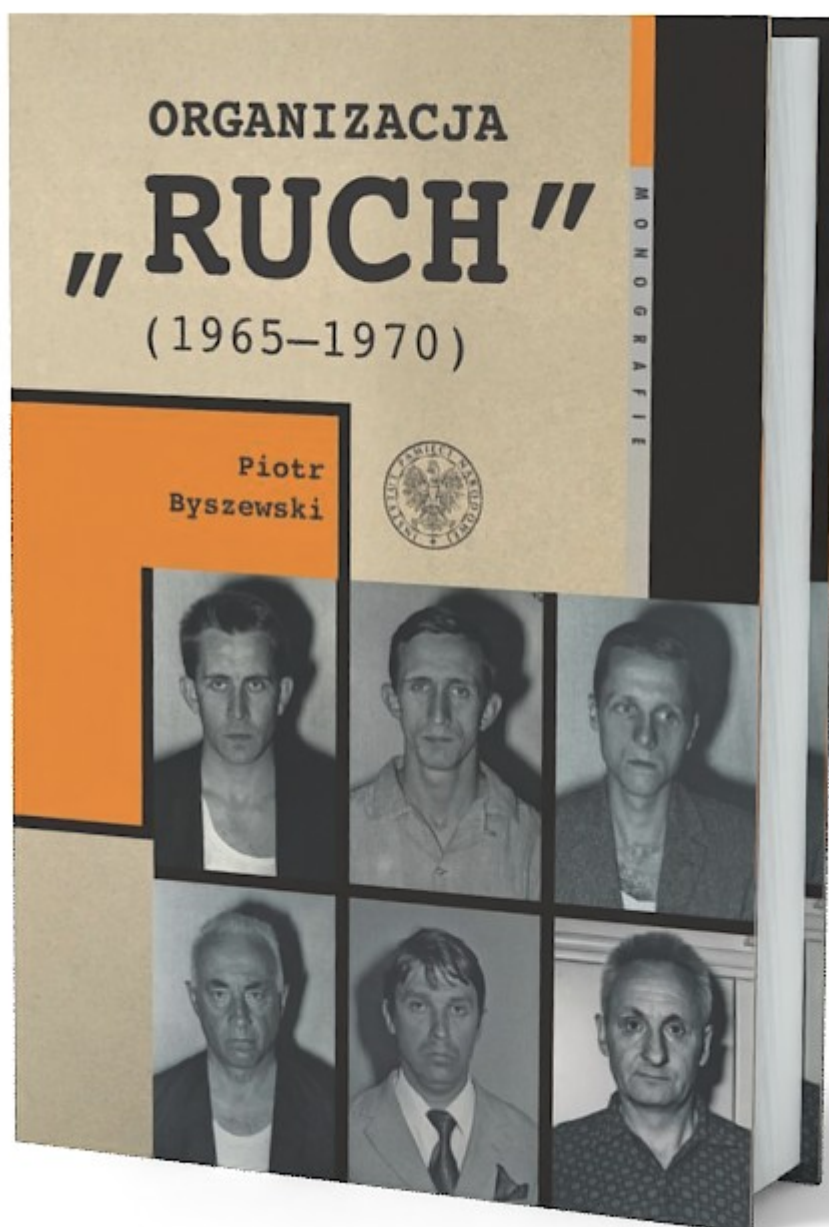
W 2019 r. IPN wydał książkę pt. „Od Gomułki do Gomułki. Seria: Z archiwów bezpieki - nieznanie karty PRL”. Władysław Gomułka był jednym z głównych przywódców obozu komunistycznego w momencie przejmowania władzy w Polsce po II wojnie światowej. Odsunięty w czasach stalinowskich w wyniku wewnątrzpartyjnych porachunków, powrócił jesienią 1956 r., dając

ludziom nadzieję na demokratyzację systemu i uniezależnienie się od Moskwy. Nadzieje szybko się skończyły, a pozostał do końca lat 60. siermiężny, gomułkowski komunizm, wstrząsany kolejnymi paroksyzmami protestów społecznych. Zawarte w niniejszym tomie artykuły ukazują różne aspekty ówczesnej rzeczywistości i rolę, jaką odgrywał wtedy towarzysz „Wiesław”.

[Niniejszą pozycję można nabyć w naszych księgarniach stacjonarnie lub online.](#)

W 2021 r. IPN wydał książkę pt. „Organizacja Ruch (1965-1970)”. Ruch był największą tajną organizacją niepodległościową istniejącą w okresie rządów Władysława Gomułka. Powstał w połowie lat sześćdziesiątych z inicjatywy braci Andrzeja i Benedykta Czumów, Stefana Niesiołowskiego i Mariana Gołębiowskiego. Głównymi celami „Ruchu” były: odsunięcie od władzy PZPR, odzyskanie przez Polskę suwerenności i przywrócenie systemu demokracji parlamentarnej. Książka jest pierwszą naukową monografią poświęconą tej organizacji. [Niniejszą pozycję można nabyć w naszych księgarniach stacjonarnie lub online.](#)

W 2021 r. IPN wydał książkę pt. „Między Kamińskim i Kuroniem. Ewolucja Związku Harcerstwa Polskiego w latach 1956-1964”. Książka poświęcona jest zmianom zachodzącym w ruchu harcerskim od odrodzenia ZHP w 1956 roku, aż do roku 1964, kiedy to wprowadzono do przyrzeczenia słowa o „wierności sprawie socjalizmu”, co stanowiło symboliczny kres procesu ponownego podporządkowywania harcerstwa komunistycznej władzy. Na tom składają się teksty różnych autorów pokazujące z jednej strony entuzjazm związany z odrodzeniem i późniejszą, codzienną pracą wychowawczą ZHP, a z drugiej starania ówczesnych władz, by harcerstwo nie wyszło poza ramy działalności wyznaczone przez reżim i jego ideologię. [Niniejszą pozycję można nabyć w naszych księgarniach stacjonarnie lub online.](#)

W 2016 r. IPN wydał książkę pt. „Socjalistyczna alternatywa na emigracji? Polska Partia Socjalno-Demokratyczna i jej krąg”. Na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych XX wieku opozycja w Polskiej Partii Socjalistycznej na emigracji oskarżała władze partii o zdradę ideałów socjalizmu i demokracji. Partyjna lewica negowała sens współpracy z „reakcją” (zwłaszcza ze Stronnictwem Narodowym), odrzucała również emigracyjny legalizm, opowiadając się za współdziałaniem z Polskim Stronnictwem Ludowym. W 1955 roku secesjoniści założyli własne ugrupowanie: Polską Partię Socjalno-Demokratyczną. Miała być ona socjalistyczną alternatywą na emigracji, w rzeczywistości nie zdobyła większego poparcia i okazała się polityczną efemerydą. Ostatecznie po ponad sześciu latach większość jej działaczy wróciła na łono PPS. [Niniejszą pozycję można nabyć w naszych księgarniach stacjonarnie lub online.](#)

Więcej ciekawych tekstów i innych materiałów znajdą Państwo w portalu przystanekhistoria.pl oraz na innych stronach Instytutu Pamięci Narodowej:

- [Adam Dziurok, „Dzieci Października”](#)
- [Grzegorz Majchrzak, Ulga Kuronia. Działacze opozycji wobec wybuchu w warszawskiej Rotundzie](#)
- [Jan Olaszek, Co opozycja demokratyczna myślała o II RP? O przedwojennej Polsce poza cenzurą](#)
- [Prekursorzy Solidarności: Wolne Związki Zawodowe – Kulisy walki z komuną \[DEBATA\]](#)
- [Od harcerzy do KOR-u. Nieznane korzenie Komitetu Obrony Robotników – Przystanek Historia odc. 81](#)

Audio: dr Jan Olaszek (BBH IPN) - 18 marca 1965 roku Jacek Kuroń i Karol Modzelewski opublikowali list otwarty do członków PZPR

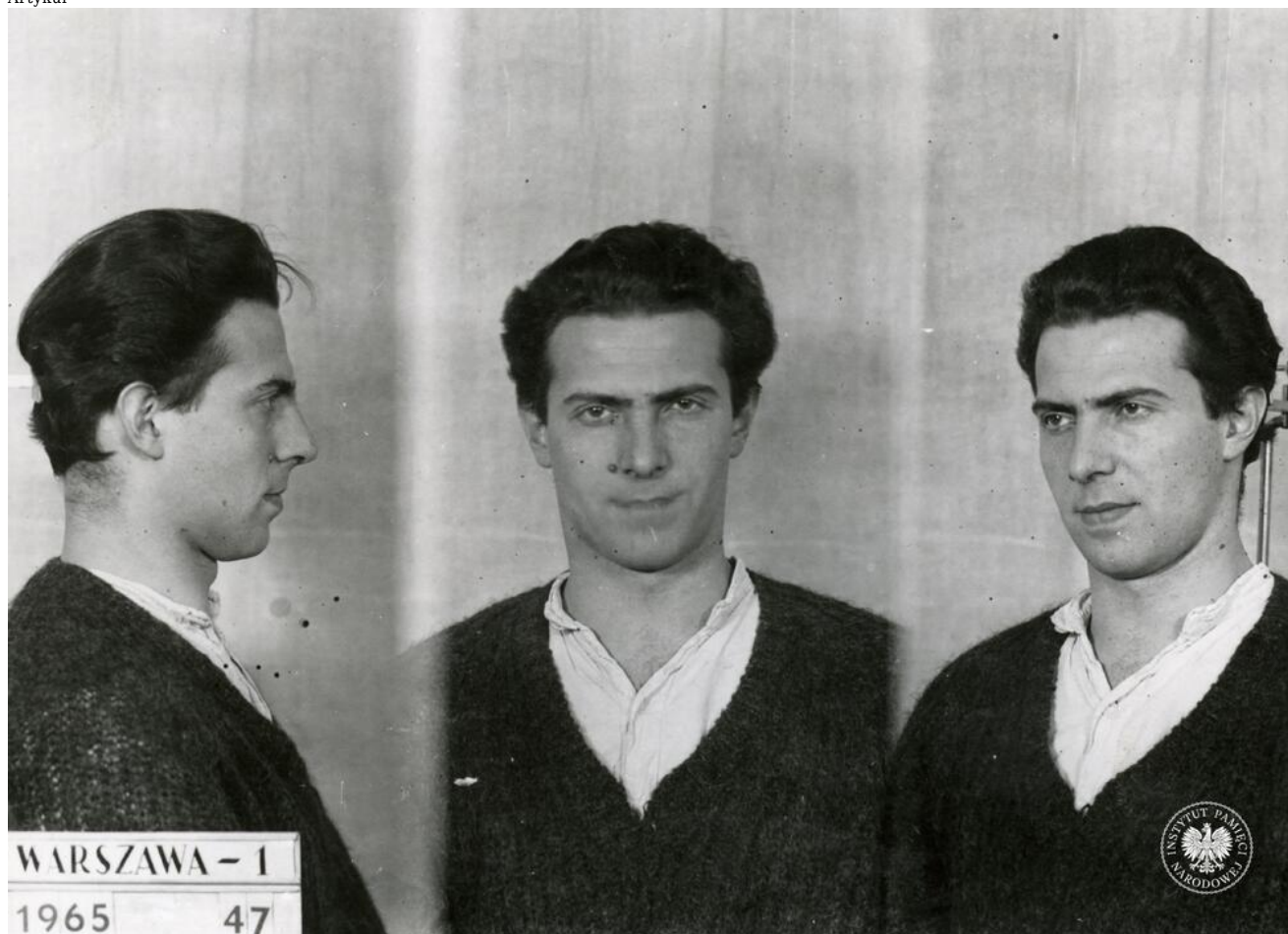
Aby zobaczyć odtworzyć włącz JavaScript

[Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)

Centrala

PRL

Artykuł

fot. AIPN, Karol Modzelewski IPNBU-11-1-60-1

DOKUMENTY

J. KURON I K. MODZELEWSKI

LIST OTWARTY DO PARTII

INSTYTUT

PARYŻ

LITERACKI

1966

„List otwarty do partii” wydany przez Instytut Literacki (wydawnictwo związane z polską emigracją, założone w 1946 r. w Rzymie, a wkrótce przeniesione do Maisons-Laffitte pod Paryżem)

Pliki do pobrania

[dr Jan Olszek \(BBH IPN\) - 18 marca 1965 roku Jacek Kuroń i Karol Modzelewski opublikowali list otwarty do członków PZPR \(mp3, 2.23 MB\)](#)

[dr Jan Olszek \(BBH IPN\) - 18 marca 1965 roku Jacek Kuroń i Karol Modzelewski opublikowali list otwarty do członków PZPR \(wav, 16.3 MB\)](#)
